

Sulten på rettferdighet 2012

Landran

Tidligere kalte man det kolonialisme.
Nå velsignes landran av Verdensbanken

Side 4

ETO

Hvem har ansvaret når
et selskap bryter folks
rettigheter, utenfor sitt
eget land?

Side 8

Bajo Aguán

En 17-åring ble mis-
shandlet, truet med
våpen og dynket i ben-
sin.

Side 10

Mat

Hva er mest solidarisk,
kortreist eller langreist
mat? Betragtninger og
matoppskrifter.

Side 22

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNHOOLD SFORTEGNELSE

Ledare: Från Ecuador till Indien	3
Förr kallades det för kolonialism	4
Landgrabbing som frälsning?	5
Grenseløse rettigheter. Hva betyr ETO?	8
Markkonflikten i Bajo Aguán	10
Nye verktøy i kampen mot landran	12
Novelle: <i>Timeglasset</i>	15
Osäker framtid för småbönder i Ecuador	16
Kamp om mat er også kvinnekamp	18
Kortreist eller langreist mat?	22

Redaktionsledning: FIAN Sverige

Layout: Tom Henning Bratlie, FIAN Norge

Omslagsbild: En kvinne i Niassa bærer ved.
Foto: Philip Seufert, FIAN International

ISSN: 0809-7542

FIAN Sverige

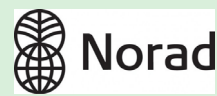
Hammarby Allé 93
120 63 Stockholm
+46 (08) 643 93 47
www.fian.se / info@fian.se

FIAN Norge

Kirkegata 5
0153 Oslo
+47-901 38 264
www.fian.no / post@fian.no

FIAN - FoodFirst Information and Action Network - är en internationell människorättsorganisation som arbetar för att synliggöra och bekämpa kränkningar av människors rätt till mat.

Utgiven med stöd av Forum Syd, Norad och Europeiska kommissionen, finansierarna har inte deltagit i produktionen och ansvaret för innehållet är utgivarens

forum
syd

Rätten till mat har inga gränser!

LEDARE

Frågan om rätten till mat och försörjning för världens befolkning har kanske aldrig varit mer brännande aktuell. Bara två år efter 2010 års matkris ser vi på nytt hur en hungerkatastrof breder ut sig i Västafrika. Återkommande perioder av torka till följd av klimatförändringarna och fortsatt stigande matpriser är några av orsakerna.

FN:s livsmedels och jordbruksorgan, FAO, varnar att den senaste tidens kraftiga prisökningar på majs, vete och sojabönor kan vara början på ny global matkris. Allt fler är överens om att spekulation i livsmedelsvaror också starkt bidrar till prisökningen.

Spekulation i majs, vete, socker och sojabönor har ökat dramatiskt sedan råvarumarknaden öppnades upp för stora investerare, men även för småsparare som dig och mig. Samtidigt som fattiga konsumenter inte har råd att köpa mat då priserna stiger, trängs småbrukare undan från sina marker för att ge plats åt storskaliga jordbruks- och livsmedelsföretag samt råvaruinvestorer. Landgrabbing/landran; att rikare länder eller företag köper upp eller hyrar/leier/arrenderar stora arealer jordbruksmark i fattigare länder, blir allt vanligare.

Nya verktyg

FIAN ser en trend där de transnationella företagen och aktörer inom finansmarknaden får ett allt större och mer oreglerat inflytande över det globala livsmedelssystemet. Därför är det ett stort framsteg att det nu finns ett nytt verktyg för att hålla företag ansvariga för kränkningar av mänskliga rättigheter. De så kallade *Maastricht-principerna för staters utomterritoriella skyldigheter* (Extra Territorial Obligations - ETO) som antogs/blev vedtatt förra hösten, innebär att stater är skyldiga att respektera de mänskliga rättigheterna även utanför sitt territorium, samt reglera sina företags verksamheter

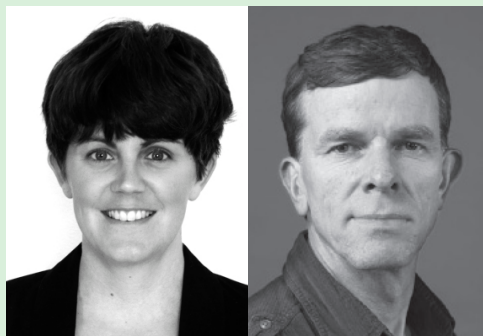
utomlands. FIAN har tillsammans med en rad organisationer, sociala rörelser och universitet, varit drivande i processen att ta fram riktlinjerna. En annan stor framgång under det gångna året är de frivilliga riktlinjerna för markrättigheter som antagits av Kommittén för en tryggad livsmedelsförsörjning (CFS). Även här har FIAN varit drivande som samordnare för det civila samhällets synpunkter.

Denna upplaga av vårt gemensamma/felles magasin tar ett grepp om företagens ökade inflytande över maten, där du som läsare kan fördjupa dig i begreppen utomterritoriella skyldigheter och landgrabbing, liksom de nya verktygen som bättre ska reglera företagets verksamheter. Förutom mer djupgående artiklar kan du också ta del av kortare nyheter och inslag om de fall FIAN arbetar med, uppdateringar om våra samarbetsprojekt i Ecuador och Indien, matnyttig fakta, matrecept/ matoppskrifter med mera.

Förändring

I både Norge och Sverige har FIAN arbetat emot våra statliga pensionsfonders investeringar i Marlingruvan i San Marcos, Guatemala. Guldbrytningen har fått katastrofala följder för miljö, hälsa och lokalbefolkningens rätt till försörjning. Läs om den kampanj som FIAN Sverige driver där du kan vara med och påverka våra pensionspengar – skriv under redan idag! Ditt engagemang betyder mycket och vi hoppas att fler människor i båda länder vill engagera sig för rätten till mat. Utmaningarna är stora, men tillsammans kan vi skapa förändring mot en mer hållbar värld fri från hunger.

Vi hoppas att våra läsare i både Norge och Sverige uppskattar/setter pris på magasinet lika mycket som vi värdesätter samarbetet mellan våra båda sektioner. Det har varit ett stort nöje att arbeta fram tidningen som är den fjärde i ordningen.

Jennie Jonsén,
ordförande,
FIAN Sverige

Arvid Solheim,
styreleder,
FIAN Norge

2012 Sulten på rättferdighet

Förr kallades det för kolonialism

Under senare tid har en företeelse som kallas land grabbing blivit allt vanligare, med Världsbankens välsignelse.

Rikare och starkare länder och folkgrupper har i alla tider tagit sig friheter mot de fattigare och svagare.

Ofta har det handlat om erövringar och plundring. Under senare århundraden har det främst varit europeiska länder som har lagt under sig stora områden på andra kontinenter. Dessa områden har blivit kolonier som bland annat har försett kolonistörerna med råvaror. Under senare delen

MOCAMBIQUE

der för att producera mat och biobränslen för egen konsumtion.

Tiotala miljoner hektar bördig mark har köpts upp eller arrenderats. Länder som Tyskland, Frankrike, Storbritannien, USA, oljestater i Mellan-Östen, liksom växande ekonomier, till exempel Kina och Sydkorea, har tagit över mark i länder som Sudan, Etiopien, Tanzania, Moçambique och Madagaskar i Afrika, Kambodja och Indonesien i Asien och Brasilien och Argentina i Sydamerika, för att ta några exempel.

Snabba vinster

Världsbanken har uppmuntrat denna typ av investeringar med motiveringen att utvecklingsländerna gyn-

livsmedelskrisen 2008. Banken nämner ett antal lyckade fall, men tvingas konstatera att investeringarna har föredragit länder med svag styrning av markanvändningen. Det har gjort det möjligt för dem att förvärva mark så gott som gratis och utan hänsyn till lokal lagstiftning.

Enligt rapporten har avtal förhandlats fram i hemlighet. Jordbrukare som har berörts har inte fått delta i förhandlingarna, vilket bland annat har lett till att de har vränts från sin mark utan rimlig ersättning. Världsbanken konstaterar också att investeringarna inte har skapat det antal arbeten som de har lovat. Investeringarna har ofta varit misslyckade på grund av bristande kunskaper om hur jordbruk ska bedrivas, eller på grund av att investeringarna har varit mer intresserade av snabba vinster än att odla marken på ett hållbart sätt.

En nödvändig komponent i utvecklingen av fattiga länder är att kvinnornas ställning stärks. Men av Världsbankens rapport framgår att land grabbing har förvärrat kvinnornas situation. Genom de utländska investeringarna har kvinnors möjlighet till försörjning genom att odla sin mark försämrats och tiden som krävs för att bära

hem vatten och ved för att kunna föda familjen har ökat.

Pinsamt

“Rapporten är pinsam för Världsbanken”, anser FN:s särskilde rapportör om rätten till mat, den belgiska juridikprofessorn Olivier de Schutter.

Action vid Världsbankens huvudkontor i Washington.

Foto: FIAN International

av 1900-talet blev kolonierna fria, självständiga stater.

Men den ekonomiska exploateringen av de forna kolonierna har inte upphört. Land grabbing innebär att stater och privata investerare i den rikare delen av världen tar över stora arealer jordbruksmark i fattigare län-

nas av dessa storskaliga projekt, då de anses skapa arbetstillfällen, bidra till en förbättrad infrastruktur och introducera modern teknik.

I en rapport som Världsbanken publicerade 2011 pekar banken på den dramatiska ökningen av investeringar i jordbruksmark efter

Enligt Wall Street Journal menar han att prioriteringen av storskaligt, spekulativt jordbruk inte tar hänsyn till de småbönder som försörjer lokalsamhällen och att sådana storskaliga metoder inte kan lösa problemen med svält och undernäring. Slutsatsen av rapporten måste bli, menar de Schutter, att storskaliga investeringar måste upphöra omedelbart. De problem som har dokumenterats i rapporten måste lösas innan man går vidare.

de Schutter påpekar att lösningen på livsmedelskrisen inte ligger i hur mycket pengar som investeras utan hur de investeras. Genom småskalig, ekologisk odling med högproduktiva, hållbara metoder kan man komma tillrätta med livsmedelsförsörjningen för utsatta grupper över hela världen.

Land grabbing leder till förstörda ekosystem och kränkningar av mänskliga rättigheter. EU:s politik för biobränslen och de internationella

finansiella institutionernas stöd till den förda politiken är några av orsakerna till de växande problemen med land grabbing. Den svenska regeringen måste därför verka kraftfullt inom EU och Världsbanken för att få till stånd en förändring av den politik som i dag gynnar fortsatt spridning av land grabbing.

Klas Eriksson,
vice ordförande FIAN Sverige

Landgrabbing som frälsning?

Hur Svenska och norska kyrkan gick vilse i Mocambique

FIAN har under många år kampanjat mot alla former av Landgrabbing och de exempel vi ofta lyft fram och arbetat med är när storföretag eller rika men jordbruksmässigt svaga nationer på beräknade sätt tillskansat sig mark i fattiga delar av världen. På senare tid har det dock börjat dyka upp andra aktörer som ägnar sig åt vad FIAN definierar som Landgrabbing, däribland statliga Swedfund som investerat i ett företag som ägnar sig åt Landgrabbing i Sierra Leone. Trots det var det med stor förvåning vi mottog informationen om att Västerås stift lyckats att blanda ihop goda utvecklingsintentioner och potentiella affärsmöjligheter till ett enda stort kaos i norra Mocambique.

Positiv

Västerås stift har ett sedan länge etablerat samarbete med samfund i Mocambique och det var i första hand genom det som idén om skogsprojekten uppstod. Det skulle gå fort, det skulle ske storskaligt, flera skogsplantager skulle etableras

i Mocambique och i en rask takt etablerades företaget och mängder av människor anställdes. Tanken var att man skulle bidra till en positiv utveckling i landet samtidigt som man ville slå mynt av den kraftiga ekonomiska utvecklingen i Mocambique. Till den ursprungliga investeringen som Västerås Stifts Skog AB gick in med tillkom Norska kyrkans utvecklingsfond och nu hade man såväl planer som kapital samlat i en investeringsfond med namnet Global Solidarity Forest Fund, GSFF.

Obrukad mark

Man fick även med sig andra investerare varav den största är den Nederländska pensionsjätten ABP som gick in med över 400 miljoner kr. Nu var det dags att börja förvärva den mark som låg till synes obrukad och

bara väntade på att bidra till utveckling och ekonomisk jackpot. Det här var 2005 och det var där någonstans saker började gå fel. Marklagarna i Mocambique är relativt nya och brukar beskrivas som relativt invecklade, men kortfattat kan sägas att all mark tillhör staten men att människorna som brukar den har besittningsrätt. Följaktligen krävs det att man kommer överens med både stat och

“Vi måste lära våra anställda vad det innebär att vara anställd.”

Nils Grafström,
GSFFs ordförande

lokalsamhällen för att kunna komma över marken. Tillstånden inhämtades och leasingavtal slöts på 50 år med möjlighet till förlängning på ytterligare 50 år.

Falska löften

Många ur lokalbefolkningen, som till över 80 % består av självförsörjande småbrukare, kände sig lurade av såväl företaget som sina egna lo-

kala ledare. Missnöjet gällde framförallt vilken mark som leasats ut och på vilka premisser det gjorts samt att de jobb som man förutsatt var permanenta och skulle fungera som alternativ försörjning visade sig i många fall vara ytterst tidsbegränsade och säsongsbetonade. Även Mocambiques regering har riktat anklagelser mot företaget som säger att de odlat på mark de inte förvärvat. Företaget hävdar att staten brevledes numera tagit tillbaka anklagelserna men de har hittills inte varit villiga att visa upp brevet.

Medger fel

Om det formellt gått rätt till eller inte råder det alltså delade meningar om och beroende på vem man lyssnar på rör det sig om allt från markstöld till enkla missuppfattningar. Företaget slog initialt ifrån sig all kritik. Nu, år 2012, har såväl företaget som initiativtagaren Västerås stift medgett att fel har begåtts och att dessa håller på att rättas till. Som ett steg i den riktningen har man valt att bara driva vidare ett av ursprungligen tre skogsprojekt och stora delar av ledningen för GSFF och det kvarvarande operativa dotterbolaget Chickweti har bytts ut. Man har även kraftigt reducerat antalet anställda och anställningarna för de som fått arbete har säkrats genom att korttidskontrakten bytts ut mot fasta anställningar.

Lokalbefolkningen ska konsulteras igen där det anses nödvändigt och resurser skall sättas in för att företaget ska bidra till en positiv social utveckling. Många tidigare kritiker har tystnat betänkligt och tror att projektet nu är på väg i rätt riktning. I det läget väljer FIAN tillsammans med UNAC – bonderörelsen i Mocambique – att ta sig an situationen och eventuellt göra ett FIAN-fall av

det.

Det gör vi av flera skäl men det tyngst vägande är att FIAN principiellt är emot den här typen av storskaliga utländska markinvesteringar som vi betecknar som Landgrabbing och således bör det inte ske överhuvudtaget. Hösten 2012 publicerar FIAN m.fl. en rapport med titeln "The Human Rights impacts of tree plantations in Niassa Province, Mozambique".

FIAN-rapport

Rapporten, som kommer att finnas tillgänglig på www.fian.org, redogör för de faktiska omständigheterna i fallet med utgångspunkt från FN:s Konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Den innehåller även skarpa rekommendationer till Mocambique, företaget GSFF och investerarnas hemländer, och då i första hand Sverige eftersom GSFF är ett svenskt företag. FIAN kommer att använda slutsatserna i rapporten för att driva fallet vidare. Förutom det direkta arbetet med det här skogsprojektet i Niassa så kommer FIAN att fokusera på att investeringar och företags verksamheter regleras i länderna där kapitalet och företagen kommer ifrån och att regleringen ska grunda sig på ETO-principerna som finns beskrivna på sida 8.

Mocambique

På
rätt
väg?

Den 14 juni
hölls ett stort
riksdagsseminarium

i Stockholm på temat Landgrabbing ur ett generellt perspektiv. Samtidigt höll Västerås stift ett eget seminarium om Skogsprojekt i Afrika - möjligheter och risker som handlade om Stiftets skogsprojekt i Niassa. Syftet med seminariet var att visa att man tagit till sig av den kritiken som framkommit och att man nu var på rätt väg gällande miljöhänsyn, social hållbarhet och ekonomisk avkastning. Under seminariet talade bland andra: biskopen i Västerås stift, biskopen i Lichinga, Niassa, ordföranden för GSFFs styrelse och projektets kanske mest ihärdiga svenska kritiker Kajsa Johansson som under flera år arbetat för Kooperation Utan Gränser i Niassa. Alla var inne på ungefär samma linje, mycket har gått snett i

Furu-plantage i Niassa.

Foto: Philip Seufert, FIAN International

projektet, formellt som informellt, man har lärt sig och nu är man på rätt väg.

Inga lokala röster

Det var den otillräckliga dialogen med vissa delar av lokalsamhället och bristande förståelse för de lokala omständigheterna som skapat den situation man hamnat i. Vikten av att lyssna på alla delar av de lokala samhällena lyftes fram som en förutsättning för att projektet ska bli framgångsrikt. Det är positivt men samtidigt symptomatiskt, för just den röst som inte hördes var den lokala. De fanns inte på plats i Västerås och ingen av delatagarna reflekterade öppet över frånvaron av den grupp som investerat mest i projektet, lokalbefolkningen vars mark skogen odlas på. GSFFs ordförande Nils Grafström berättade (i raljanta ordalag) om hur människorna i Niassa aldrig tidigare haft anställningar och vad det gav upphov till, och betonade hur de måste lära sina anställda vad det innebär att vara anställd.

Huruvida mark ska ses som en handelsvara som vilken annan som

helst lyftes under seminaritet som en "filosofisk fråga". Från ett FIAN-perspektiv är det väldigt svårt att se det som en filosofisk fundering i det här sammanhanget. Människorna i Niassaprovinsen har förvisso en medellivslängd som är skrämmande låg men många har under sitt liv upplevt kolonialism, självständighet, ett långt och blodigt inbördeskrig och snart två decennier av uppåt tioprocentig ekonomiskt tillväxt i landet som inte kommit dem till del.

Filosofi, liv och död

Under hela denna tid har de haft en enda trygghet och grund för sin försörjning och överlevnad och det är marken och ingenting annat. Mark och brukande av den är inte en filosofisk fråga, det är en väldigt konkret fråga som ytterst handlar om liv och död. Det är en orsak till att storskaliga markinvesteringar är oerhört känsliga och nästan ofrånkomligt leder till konflikter. Insatsen för människor som i generationer livnärt sig som självförsörjande jordbrukare är helt enkelt enorm.

Markförvärven som sker i den här

skalan och av investerare från t.ex. Sverige är något som saknar historiskt motstycke och den närmaste referenspunkten är den som Klas Eriksson gör ovan, att det handlar om en ny form av kolonialism, en kolonialism som nu liksom då kan underbyggas av argument om spridandet av välstånd och utveckling.

FIAN följer upp

Att Västerås stift anser att det senare är ett viktigt mål med projektet är inget som behöver betvivlas, man behöver inte heller tvivla på att de förändringar och ambitioner som GSFF genomför är uppriktigt menade och syftar till att skapa ett på alla nivåer lyckat projekt. Men syftet är i första hand ekonomiskt och även om ledningen för GSFF ser det som ett resultat av att projektets totala hållbarhet så är det vinstintresset som är dess motor. Utifrån grundproblematiken kring storskaliga utländska markinvesteringar, hur fel det gick trots goda intentioner, hur länge och ihärdigt man väjde sig från kritik samt mina högst personliga intryck av hur företaget och stiftet ser på förbättringsprocessen utifrån seminariet i Västerås så är jag inte alls övertygad om att de kommer att lyckas.

FIAN kommer att följa det här projektet med mycket stort intresse och tillsammans med lokalsamhällena och UNAC kommer vi försöka se till att företaget respekterar internationell och nationell lagstiftning och håller sina löften gentemot de lokala samhällena och sina anställda. Vi kommer även att verka för att Sverige och andra investerarhemländer reglerar den här typen av verksamhet i nationell lagstiftning på ett sätt som är förenligt med ETO-principerna.

Martin Hedberg, FIAN Sverige

Grenseløse rettigheter

En stat har ansvar for at menneskerettighetene blir oppfylt i eget land. Hvem skal ha ansvaret når selskaper eller stater bryter dem utenfor eget territorie?

ETO

Internasjonale menneskerettigheter er ikke bare et utenrikspolitisk mål med stor symbolverdi. Det

er internasjonal og

nasjonal lov og

rett, som angår alle.

Men -

neskerettighetsinstrumenter omfatter et bredt spekter av internasjonale konvensjoner og erklæringer som beskriver verdien ved det å være

et menneske. I tillegg er det opprettet domstoler som skal håndheve

regelverket, og som skal representere et universelt syn på

hva det in-

nebærer å være homo sapiens i dagens og fremtidens verden.

Vanskelige hindre

Til tross for innflytelsen og utviklingen menneskerettigheter har hatt de siste 60-70 årene, er det noen fundamentale hindre som er vanskelige å hoppe over. Stater aldri vært mer avhengige av hverandre enn i dagens verdenssamfunn. Handel, teknologioverføring, arbeidskraft og menneskerettigheter er noen eksempler fenomenet «globalisering».

Den europeiske union (EU) er et godt eksempel på en internasjonal makt som har svekket betydningen av landegrenser.

Et av de overnevnte hindrene for beskyttelsen av menneskerettigheter er hvordan statlige, mellomstatlige og ikke-statlige aktører skal stilles til ansvar for handlinger utenfor eget territorium. Enklere sagt – hvilke forpliktelser har en stat som Norge når et

Illustrasjon: Tom Henning Bratlie

statlig eller ikke-statlig eid eller kontrollert selskap opererer utenfor rikets grenser? Det er et spørsmål som ikke har vært mye til stede i norsk politikk, til tross for Norges mangfoldige eierskap i transnasjonale bedrifter og Norges velkjente engasjement på menneskerettighetssiden. Det er også et spørsmål som ikke har hatt et klart svar før nå, gjennom Maastricht-prinsippene for utenomterritorielle forpliktelser, eller Extra Territorial Obligations (ETO).

ETO ble utformet i slutten av september 2011. Prinsippene ble utarbeidet av ledende internasjonale eksperter innen internasjonal rett fra akademia og sivilsamfunnet, samt en rekke av FNs tidligere og nåværende spesialrapportører. Prinsippene ble også anerkjent av FNs Menneskerettighetsråd i mars 2012.

ETO tar for seg nasjoners forpliktelser utenfor eget territorium, med forankring i den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK). ØSK-konvensjonen er et av de viktigste instrumentene for beskyttelse av noen av de mest grunnleggende menneskerettigheter som retten til mat, vann, elektrisitet, husvære og skolegang.

Oppklaring

Prinsippene ble utarbeidet for å oppklare dagens fortolkning av ØSK-konvensjonen. Det var behov for å klargjøre hvordan internasjonale aktører, særlig stater, er forpliktet til ØSK-rettighetene. ETO knytter også et sterkt bånd mellom ØSK-konvensjonen og konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. En nasjons forpliktelser utenfor eget territorium defineres i ETO som forpliktelser knyttet til handlinger og unnlatelser fra en stat, innenfor eller utenfor sitt territorium, som påvirker menneskerettighetene uten-

for dets territorium – “obligations relating to the acts and omissions of a State, within or beyond its territory, that have effects on the enjoyment of human rights outside of that State’s territory” (Prinsipp 8 a).

Forpliktelser

I praksis betyr det at stater er forpliktet til å unngå adferd som kan bidra til brudd på ØSK-rettighetene til individer, også utenfor eget territorium. Staten er også forpliktet til å beskytte mot brudd som er begått av ikke-statlige aktører. For å oppfylle ØSK-rettighetene fastslår derfor ETO at staten skal regulere og utøve sine forpliktelser også overfor transnasjonale selskaper.

På bakgrunn av ETO vil dermed stater kunne bli stilt til ansvar for eksempel for brudd på retten til mat, gjennom internasjonale klage- og kontrollmekanismer, som FNs ØSK-komité og regionale menneskerettighetsdomstoler.

ETO er forankret i internasjonal rett. Norge er dermed forpliktet til at et statlig eid selskap som for eksempel Norfund (Statens Investingsfond for Næringsvirksomhet i Utviklingsland) skal respektere, beskytte og oppfylle menneskerettighetene, uavhengig hvor i verden de opererer. Dette er særlig viktig med tanke på at Norfund er en be-

tydelig mottaker av bistandsmidler og et offentlig norsk instrument for fattigdomsbekjempelse og utvikling. Norfunds investeringer kan ha en betydelig innvirkning på mange menneskers mest elementære rettigheter.

Lang historie

Det er fortsatt uklart hvor langt Maastricht-prinsippene kommer til å føre menneskerettslige forpliktelser utenfor eget territorium. Arbeidet med ETO viser likevel at sivilsamfunnet og akademia kan påvirke arbeidet med å oppfylle menneskerettighetene på tvers av landegrensene.

Arbeidet med ETO er et resultat av en mangeårig prosess, ledet av FIAN og i samarbeid med NGOer som International Commission of Jurists, samt banebrytende akademikere som Olivier De Schutter, Asbjørn Eide, Sigrun Skogly, Theo Van Boven og Martin Scheinin. ETO bygger på The Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights vedatt i 1986 og The Maastricht Guidelines on Violations of Economic, Social and Cultural Right som kom i 1997. Dette mangeårige arbeidet kulminerte i Maastricht-prinsippene.

Av Morten Aulund

VISSTE DU?

Att ge kvinnor i låginkomstländer samma tillgång till jordbruksresurser som män kan ge en produktionsökning på 20-30 procent på deras odlingsmarker. Det kan leda till att den totala jordbruksproduktionen i låginkomstländer ökar med 2,5-4 procent, vilket i sin tur kan minska antalet hungriga människor i världen med 12-17 procent, eller 100-150 miljoner människor. Under 2010 var uppskattningsvis 925 miljoner människor undernärda och av dessa bor 906 miljoner i låginkomstländer.

Militären passer på en plantage.

Foto: FIAN International

Markkonflikten i Bajo Aguán

En 17-årig pojke blev misshandlad och under vapenhot indränkt i bensin med hot att bli levande bränd. Dette berättade han selv, under en höring om markkonflikt i Honduras.

HONDURAS

The International Public Hearing on Human Rights in the Peasant Communities of the Bajo Aguán hölls den 28 maj 2012 i Tocoa, Honduras, ett distrikt som under en lång period bevittnat en utdragen mark-

konflikt. Under dagen gav vittnen från omkringliggande samhällen hjärtskärande vittnesmål inför en panel bestående av människorättsorganisationer, människorättsexperter, observatörer från EU och civilsamhällsorganisationer. Ett flertal representanter från Honduras reger-

ing var inbjudna men ingen deltog. Utöver den fysiska misshandeln vittnade den 17-åriga pojken även om hot om att han skulle bli levande begravd eller bli dumpad i floden. Ett annat vittne beskrev hur han blev först skjuten och sedan misshandlad av polis och militär under en demon-

stration. Efter vittnesmålen följde ett två dagars seminarium som fokuserade mer allmänt på ställningen för mänskliga rättigheter i Honduras och även på jordbrukarnas rättigheter på nationell, regional och internationell nivå. Bondeaktivister och internationella experter diskuterade de svåra frågorna om hur man utvecklar praktiska metoder för att främja mänskliga rättigheter i ett område indragen i en intensiv konflikt.

Inga statlig stöd

Offer för brott mot deras mänskliga rättigheter har ingenstans att vända sig till i Honduras eftersom landets rättsliga institutioner är dysfunktionella. Militären och polisen är ofta allierade med de stora markägarna och förövarna erhåller ofta straffrihet. Änkor och föräldralösa vittnar om frånvaron av statligt stöd efter morderna på deras nära och kära. Få har erhållit tillräcklig medicinsk och psykologisk hjälp efter attackerna som har vänt upp och ner på deras liv både fysiskt och mentalt.

Skuldsatta bönder

Konflikten i Bajo Aguán sträcker sig ända tillbaka till jordreformen som implementerades på 1970-talet. Reformens förmånstagare i regionen mottog relativt stora jordbruksområden (i genomsnitt runt 10 hektar per familj) och det ledde till att företagsamma jordbrukskooperativ växte fram.

1977 ockuperade militären regionen och fängslade ett flertal bondeledare efter en konflikt med storföretaget Standard Fruit. Att staten inte stod på jordbrukskooperativens sida visade sig även i uteblivet jordbruks- och infrastrukturstöd och på 1980-talet började många bönder överge markerna. Den regionala integrationen och öppnandet av marknaderna på 80-talet påskyndade denna process eftersom många

bönder inte kunde betala sina skulder till bankerna som uppkom när de förvärvade sin mark.

Ökad militarisering

Dessutom arrenderade Honduras regering på 80-talet ut mark till USA för en militärbas vilket ledde till en ökad militarisering av Bajo Aguán. I syfte att modernisera jordbruket justerades Honduras marklagar och 1992 blev det tillåtet att sälja jordbruksmark som var kopplad till 1970-talets reform utan inskränkningar vilket ledde till att avvecklingen av jordbrukskooperativen accelererade. Mellan 1992 och 1997 såldes omkring 250 000 hektar land i Bajo Aguán området till rika entreprenörer, transnationella företag, militärofficerare och i vissa fall ledare i landet. Flertalet av dessa "försäljningar" var trots den förändrade lagstiftningen tekniskt sätt olagliga och bönderna intensifierade sina ansträngningar till att återfå marken i slutet av 90-talet.

Efter militärkuppen 2009 ägde ett flertal brutala avhysningar rum i Bajo Aguán. Efter kuppen har, enligt Honduras människorättsorganisation, 52 bönder mördats i regionen samt en journalist och hans fästmö. 2012 undertecknade regeringen en överenskommelse med en av bondeorganisationerna att de skulle tillhandahålla finansiering för ett överlåtande av 11 000 hektar mark som delvis ockuperades av organiserade småbrukare. Överenskommelse förverkligades aldrig och våldsamhe-

terna fortsatte. Stora markägare som anser sig äga den ockuperade marken hotar kontinuerligt med våldsamma vräkningar om de inte får betalt för den mark som de gör anspråk på att äga.

The International Public Hearing on Human Rights, och seminarierna som följde, belyste vikten av internationella observatörer där mänskliga rättigheter regelbundet kränks. Den första juni demonstrerade tusentals bönder mot hoten om våldsamma vräkningar. Fyra dagar senare nåddes återigen en överenskommelse mellan bondeorganisationen och myndigheterna men denna gång förklarade ledarna för bonderörelsen att de samtyckte "under påtryckning och hot" och att villkoren var fördelaktiga gentemot storgodsägarna.

Den sittande presidenten Porfirio Lobo har medgett att Honduras har gjort fel vad gäller att återställa markägandet och att det nu behöver rättas till. De nära banden mellan presidenten och de stora landägarna tyder dock på att dessa rättelser kommer att få negativa konsekvenser för de småbrukarna i Bajo Aguán. Veckorna efter överenskommelsen följdes av nya våldsamheter då polis, militär och privata vakter attackerade bönder som fortsatte att kräva tillbaka mark och protestera mot det pågående förtrycket.

Översatt från Right to Food Journal vol.7_n.1, 2012.

Eva Ohlin, Martin Hedberg

VISSTE DU?

"Avkastningen för kvinnliga jordbrukare är vanligtvis lägre än männens, inte för att de är mindre kunniga, utan för att de har mindre odlingsmark och de använder en mindre mängd insatsvaror såsom växtnärsmedel, förbättrat utsäde och redskap", säger Terri Raney, redaktör för FAO:s mat- och jordbruksrapport (SOFA).

Nye verktøy i kampen mot landran?

Landran er en økende trussel for sårbare grupper tilknyttet primærnæringene. FIAN jobber for å styrke deres rettighetsvern. Sist mai vedtok FN retningslinjer som skal bidra til utryddelse av sult.

ANALYSE

Rettigheter til naturressursene handler om menneskerettighetsvern og om politikkutforming som kan bidra til å brødfø verdens sultende befolkning. Sammen med sosiale bevegelser og andre organisasjoner, har FIAN sakte men sikkert bidratt til å sette dette på den internasjonale dagsordenen.

Et viktig globalt fremskritt er at verdens stater nå er blitt enige om ett sett med retningslinjer for rettigheter til naturressurser¹. Disse er ikke fullkomne, men likevel et viktig verktøy både for stater og det sivile samfunn. Retningslinjene er resultat av en prosess, der spesielt Sofia Monsalve fra FIAN har deltatt aktivt, som som leder for sivilsamfunnsorganisasjonene. Hun har også vært aktivt medlem av forhandlingenes styringsgruppe.

Hva er viktig?

I forordet til retningslinjene heter det at de skal "bidra til global og nasjonal innsats for utryddelsen av sult og fattigdom". Deretter står det at "det overordnede målet er å oppnå matsikkerhet og progressivt realisere retten til mat i sammenheng med nasjonal matsikkerhet". For å oppnå

¹ Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests in the Context of national Food Security

dette erkjenner verdens stater at det er nødvendig å styrke rettigheter til naturressursene og bidra til en mer rettferdig tilgang til land, fiskeri og skog. Dessverre er ikke vannressurser inkludert.

Retningslinjene er en viktig del av det veiledende arbeidet til Verdens matsikkerhetskomité (CFS). De skal veilede myndigheter i deres arbeid for å styrke sårbare gruppers kontroll over livsnødvendige naturressurser. Samtidig er de et viktig verktøy for sosiale bevegelser og frivillige organisasjoner for å ansvarliggjøre egne myndigheter og bidra til å skape offentlig debatt. Retningslinjene er forankret i FNs Verdenserklæring om menneskerettigheter og FNs Konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK). Så til tross for at dette er frivillig retningslinjer ligger det juridiske rettigheter i bunn. Stater som ønsker å følge disse retningslinjene må sikre gode konsultasjonsprosesser og aktiv deltagelse av dem som påvirkes av beslutninger knyttet til sine naturressurser.

I løpet av forhandlingene kjempet

de sosiale bevegelsene og organisasjonene om "ban on land grab," uten å få gjennomslag for dette. Likevel understrekes det i retningslinjene at

rettigheter til naturressurser primært handler om menneskerettigheter og ikke om forretningsinteresser. Retningslinjene anerkjen-

ner at rettigheter til naturressurser forekommer i ulike former – ikke kun som privat eiendomsrett – og at uavhengig av hvordan rettighetene er nedfelt skal de gi juridisk beskyttelse mot tvangsflytting. I et punkt heter det at "investeringer ikke må bidra til økt matusikkerhet og miljødelegelse."

Retningslinjene fremhever menneskerettighetsforsvarere og viktigheten av at stater respekterer og beskytter deres sivile og politiske rettighetene til.

Må tas på alvor

For at retningslinjene skal kunne bidra til økt matsikkerhet og realisering av retten til mat, må de tas i bruk på nasjonalt nivå. Norge kan bidra videre i denne prosessen blant annet med å sikre at FAO får mandat til å

Forkortelser

ØSK – Konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter

CFS – Verdens matsikkerhetskomité

FAO – FNs organisasjon for mat og landbruk

MR-rådet – Menneskerettighetsrådet

Utsikt over Genève, fra FAOs lokaler.

Foto: FIAN International

legge til rette for nasjonale konsultasjonsprosesser. Disse konsultasjonene – med aktiv deltagelse fra sosiale bevegelser og bondeorganisasjoner – kan bidra til økt forståelse innad i de enkelte land for hvor skoen trykker og hvilke politiske tiltak som må prioriteres.

Norske myndigheter har allerede kommet med løfter om økt satsing på landbrukstiltak i norsk bistand og at dette vil inkludere støtte til bondeorganisasjoner. Det er viktig at dette løftet inkluderer en betydelig pengeekk! Støtte til bondeorganisasjoner og sosiale bevegelser for småbønder, jordløse, urfolk, pastoralister (bønder med buskap) og kystfiskere vil gi dem kapasitet til å bidra i nasjonale prosesser, som diskuterer deres rettigheter til naturressurser. I tillegg

Veien fram mot retningslinjene

1996 og 2002 – Retten til mat og matsuverenitet kom tydeligere på den internasjonale agendaen.

1999 – Representanter fra FNs komite som overvåker ØSK-konvensjonen kom med sin fortolkning av retten til mat, kalt Generell kommentar 12.

2004 – FAOs medlemsstater ga ytterligere innhold til nødvendig politikkutforming for å realisere retten til mat. En av retningslinjene tar for seg viktigheten av tilgang til produktive ressurser, som jord.

2012 – Retningslinjene ble vedtatt i CFS, 11. mai i år.

vil slik støtte kunne legge til rette for at bondeorganisasjoner og sosiale bevegelser kan kreve gode konsultasjonsprosesser og bidra til mobilisering rundt sine rettigheter. Med en sterkere økonomi vil de også kunne konfrontere investorer som ulovlig investerer i jord.

Også norsk utenrikspolitikk som

sådan må vurderes i tråd med disse retningslinjene. Spesielt avsnitt 12.15 understreker at retningslinjene også er relevante for utenlandsinvesteringer (se egen boks). FIAN Norge mener at norske aktører ikke må bidra med kapital i storskala landbruksinvesteringer i land der rettighetene til naturressurser er svakt

forankret i lovverket. Det er også viktig å vurdere om norsk import av biobrensel har uønsket effekt på matsikkerhet i Sør.

Veien videre

For FIAN og våre samarbeidspartnere er det fremdeles viktig å jobbe frem enda sterkere rettighetsvern av sårbare grupper tilknyttet primærnæringene. Spesielt for å bekjempe landran og fremme landbruksreformer. Viktige globale areaner for dette arbeidet er FNs menneskerettighetsråd (MR-rådet) og CFS.

MR-rådet vedtok i september etablering av en arbeidsgruppe som skal vurdere nye verktøy for å øke menneskerettighetsvernet av småbrukere. Her avsto Norske myndigheter fra å stemme. I nærmere ti år har FIAN støttet Via Campesina med å fremme nødvendigheten av et nytt FN-dokument som spesifikt verner om rettighetene til småbrukere og andre som bor på landsbygda. I dag har urfolk, migrantarbeidere og handikappede et slikt særskilt vern.

Omfattende brudd

Nærmere en milliard mennesker sulter i verden i dag. Flesteparten av dem er tilknyttet landsbygda. Knap

noen andre menneskerettigheter brytes i samme skala som retten til mat og vann. Med økt kamp om matjord, skogs- og fiskeriresurser vil sårbare grupper trenge et enda sterkere menneskerettighetsvern. Norske myndigheter kan bidra til dette ved å engasjere seg aktivt i arbeidsgruppen som nå er nedsatt under FNs menneskerettighetsråd.

Når dette bladet trykkes, vedtar forhåpentligvis CFS et Globalt strategisk rammeverk, som skal synliggjøre politikkområder som verdens stater og ledere mener er nødvendig for å fremme retten til mat og matsikkerhet. FIAN mener det er viktig at disse politikkområdene også prioriteres innen norsk bistand. Vi forventer at regjeringens nye strategi for økt matsikkerhet i et klimaperspektiv (som er planlagt fremlagt i november 2012) vil synliggjøre koblingen mellom det veiledende arbeidet i CFS og norsk politikk.

I innledningen til de nye retningslinjene understrekes det at levebrødet til spesielt fattige på landsbygda er basert på trygg og rettferdig tilgang til og kontroll over naturressurser. Retningslinjene inneholder en rekke råd om forbedret styresett

for å sikre sårbare gruppers rett til mat. Retningslinjene gir blant annet råd om hvordan landrettigheter kan styrkes juridisk, hvordan investeringer i landområder ikke må ha uønsket påvirkning på lokal samfunn, og hvordan landområder kan omfordeles slik at de kommer marginaliserte grupper til gode. Blant annet fremheves det at man må hindre overføring av landrettigheter i stor skala til investorer.

FIAN har oppfordret norske myndigheter til aktivt og tydelig argumentere for at CFS må være et forum som også diskuterer omstridt politikk, og som må klare å bevege politikken.

Hvor står Norge?

Under CFS-møtet i midten av oktober behandles en tekst som kan åpne for at vi i fremtiden vil kunne ha livlige diskusjoner om matsuverenitet. Dersom norske myndigheter ikke aktivt forsvarer denne muligheten er de med på å undergrave en nyvitalisert FN-komité som vi mener kan sette dagens unødvendige sult høyere på den politiske dagsordenen.

På møtet i 2012 vil CFS sannsynligvis også nedsette en arbeidsgruppe som skal lage prinsipper for ansvarlige landbruksinvesteringer. Menneskerettighetene, spesielt retten til mat, må være utgangspunktet for disse prinsippene. Det er viktig at arbeidet har en god finansieringsplan som sikrer utstrakte og gode konsultasjonsprosesser. Resultatet av dette arbeidet må bidra til økt vern mot landran. Prinsippene må også gjelde for småbrukeres muligheter til å investere i egen produksjon. FIAN Norge ser frem til et nytt samarbeid med norske myndigheter om denne prosessen.

*Av Kristin Kjeret,
daglig leder FIAN Norge*

“When States invest or promote investments abroad, they should ensure that their conduct is consistent with the protection of legitimate tenure rights, the promotion of food security and their existing obligations under national and international law, and with due regard to voluntary commitments under applicable regional and international instruments.”

Om rettigheter til naturressurser

Timeglasset

Av Anthoni Backe

NOVELLE

Devi står krumbøyd i skråningen. Mellom to rekker med tebusker napper hun av bladene, som hun mekanisk stapper oppi en diger, flettet kurv. Dette arbeidet har hun utført siden hun fylte tretten. Nå er hun trettifem.

Hvert blad teller. Arbeiderne får betalt etter vekt.

Ravi, det syke barnet på åtte år, ligger hjemme.

Devi har nesten ikke råd til noe etter at ektemannen døde. Og hvem vil vel hjelpe ei aldrende røy som har et sykt barn? Nei, ingen vil hjelpe henne, og ingen mann som er verd å ha vil gifte seg med henne... Hun forsøker å ikke tenke på det, men lar i stedet armene gå. Automatisk velger hun tebuskenes øverste skudd og de to øverste bladene. I henhold til sjefens ordre. Teen skal eksporteres – og bare det beste er godt nok. Lokalbefolkningen må paradoksalt nok selv ta til takke med te av langt dårligere kvalitet.

Arbeidskollegaene, også de kvinner, står med noen meters mellomrom. Alle med svetteringer uner armene på de tettsittende, fargeglade toppene.

– Skal vi ta en pause jenter? roper Kamala.

– Har vi tid? spør søsteren, mens hun kaster et blikk på solen som for lengst har passert senit.

– Tid og tid, livet løper vel ifra oss uansett, svarer Kamala og vipper skøyeraktig på hodet.

Devi ignorerer henne.

– Devi! Skal du ikke ha te? spør Kamala.

– Hva hvis sjefen kommer? Han liker ikke at vi tar pauser, svarer Devi, mens hun strekker på overkroppen og for ente gang tar seg i å skue undrende på Kamala.

– Sjefen har dratt til byen – han kjørte av gårde i stad! triumferer Kamala.

– Men kona er hjemme, kontrer Devi.

– Hun kommer da aldri hit!

– Du har vel rett, men jeg må skynde meg hjem etterpå; jeg har et sykt barn å ta meg av.

– Hva feiler det Ravi?

– Jeg vet ikke. Han har feber.

– Har du ikke vært hos lege?

– Ikke ennå.

– Det burde du! Tenk om det er noe alvorlig. Du vet at mange er smittet med tyfoidfeber for tiden...

– Hysj! Jeg vil ikke høre om det! Hvis ikke Ravi blir bedre tar jeg ham med til legen i morgen, sier Devi. Men vet at hun ikke har råd før neste løning.

Arbeidskollegaen trekker på skuldrene, og forsvinner sammen med to av de andre. Bort til et skur med bare tre vegger. Hvor en plankebenk og en tekjele til å sette over det lille ildstedet venter enhver som våger seg dit.

Det får ikke hjelpe om det ryker litt. Alle føler for te nå, selv Devi må ta seg selv i nakken for å ikke følge etter de andre.

Te virker oppkvikkende. Det vet de alle. Kvinnene aner ikke at te inneholder små mengder koffein, men trenger knapt detaljer som det.

Å ta pause er jo greit for Kamala og søsteren, tenker Devi, de er jo nygifte og er ikke avhengig av lønnen sin for å overleve.

Ti timers arbeidsdager. Seks dager i uken. Vanlig arbeidstid.

Tid og tid. Hvem vet? Livet løper kanskje ifra alle uansett? tenker Devi idet hun sukker og igjen lar armene bevege seg hurtig. Fra blad til blad.

Osäker framtid för småbönder i Ecuador

Fördelningen av mark i Ecuador är mark en av världens mest ojämna. Gini-indexet är 0,81, där talet 1 representerar maximal ojämnlighet.

FORDELING

Under 1960- och 70-talen gjordes två jordreformer i Ecuador. Den första genomfördes mest i höglandsområdet, men den var inte alls progressiv. Den andra var riktad mot kustområdena gjordes 1973 under den dåvarande militärregimen. Målet var att introducera moderna jordbrukstekniker.

Ingen av jordreformerna innebar verkliga förändringar för Ecuadors småbrukare och jordlösa. Under 1980-talet ansågs markfrågan inte längre vara en central del av Ecuadors utvecklingspolitik, den nya politiken, med fokus på konsumentpriser och investeringskrediter till jordbrukare, visade sig inte föra med sig några större förändringar. Från och med 1990-talet blev markfrågan återigen aktuell, mycket tack vare mobilisering av ursprungsbefolkning som har koncentrerat på driva den.

Höga ambitioner

Mobiliseringen och organiseringen gjorde att frågan om en ny jordbruk-

sreform återigen kom upp på agendan.

Den nuvarande presidenten, Rafael Correa, lovade under valkampanjen i 2006 att genomföra en ny och radikal jordreform i Ecuador om han blev vald. Reformen var mycket ambitiös och skulle omfördela stora markområden, uppemot en miljon hektar, till förmån för de jordlösa och småbrukare. Correas reformidéer mötte väldigt hårt motstånd. Markägare med stora arealer motsatte sig reformen.

Konflikter

Under Correas år som president har man bara omfördelat en liten del av den mark som utlovats. I praktiken har motståndet från markägarna bromsat processen och på många håll stoppat den helt och hållet. Jordreformen var en källa till hopp för många småbrukare och jordlösa i Ecuador och det faktum är att reformen inte har kunnat genomföras som Correa utlovat har orsakat konflikter mellan markägare och organiserade småbrukare på många håll

i Ecuador. FIAN Ecuador och dess samarbetspartners som engagerat sig för småbrukarnas rättigheter har även de blivit en måltavla i konflikterna och förra året mördades en av deras samarbetspartners och att en styrelseledamot för FIAN Ecuador tvingades fly landet.

2013 håller Ecuador presidentval igen och Rafael Correa kommer troligen att kandidera för en ny mandatperiod. Hans parti, Alianza PAIS, är ett socialistiskt parti som bland annat propagerar för politisk oberoende från internationella finansiella institutioner och regional integration samt förbättrad livskvalitet för de fattiga i landet. Ecuadors högerpartier är ganska fragmenterade och de har länge haft det svårt att förena sina valjare.

De troligaste högerkandidaterna är Alvaro Noboa och Lucio Gutiérrez. Gutiérrez var Ecuadors president 2003-2005. Gutiérrez lovade inför sin förra mandatperiod att samarbeta med vänsterpartierna och ursprungsfolkens partier i ekonomiska frågor men väl vid makten bröt han alliansen och fortsatte samma ekonomisk-politiska linje som tidigare högerregeringar. Gutiérrez presidentskap kantades av anklagelser om korruption och nepotism vilket resulterade i våldsamma protester som slutade med att Gutiérrez avsattes. Den andra kandidaten, Noboa, är politiker och storföretagare. Han representerar partiet Partido Renovador Institu-

VISSTE DU?

FAO:s senaste uppskattning av antalet hungrande i världen är fortfarande den för år 2010 på 925 miljoner. För perioden 2006-2008 beräknar FAO att antalet hungrande var 850 miljoner. Metodologin som FAO använder för att mäta förekomsten av undernäring revideras just nu, vilket är anledningen till ingen uppskattning gjorts för 2011.

Utbud av varor på marknaden i Quito, Ecuadors huvudstad.

Foto: FIAN International

cional de Acción Nacional, PRIAN, ett högerpopulistiskt parti som han själv har grundat. Noboa är storägare i Noboa group som äger över 110 företag världen runt och är en av Ecuadors rikaste personer.

Blir Correra omvald är det inte sannolikt att särskilt mycket kommer att förändras i markfrågan, med fortsatt orättvisa som följd. Om någon av högerens kandidater blir vald är det troligt att jordreformen läggs ner helt och hållet och då finns det stor risk för att konflikterna kring mark blir fler och våldsammare. Oavsett valgång kommer FIAN Ecua-

dors arbete fortsätta för allas rätt till mat och försörjning och FIAN Sverige kommer fortsätta att stötta deras arbete genom gemensamma projekt.

Just nu förbereds den första kongressen för jordlösa i kustområdet någonsin. Kongressen ska föra samman ca 2000 människor för att diskutera markfrågor och gemensamt forma politiska krav och förena sina krafter. Kongressen kommer att hållas den 15-16 november, samtidigt inleds presidentvalskampanjerna.

*Leea Lamminpää,
FIAN Sverige*

Men också stor fattigdom.

Foto: FIAN International

Kamp om mat er også kvinnekamp

Kvinner er i større grad enn menn utsatt for under- og feilernæring. Dette henger sammen med utstrakt diskriminering av kvinner i store deler av verden. Dessuten er riktig ernæring for kvinner som skal bære frem barn spesielt viktig.

KVINNERS RETTIGHETER

En politikk som positivt diskriminerer¹ kvinner vil sikre kvinner økt kontroll over jorda, levelønn og velferdsordninger som gjør det mulig for kvinner å gjennomføre komplikasjonsfrie

svanger-
skap og
som si-
krer mu-
ligheten
for ful-
lamming
av babyer

*“Jeg ble kastet ut av
hjemmet uten å få med
noen ting.”*

Enke fra Nepal

til de er 6 måneder. Det må også legges til rette for lokale helsestasjoner som bistår kvinner med råd om graviditet, amming og kosthold, helt fra de er unge jenter. Der det er nødvendig bør slike helsestasjoner også bidra med matutdeling.

Arverettigheter

70 % av de som sulter bor på landsbygda. En landbruksøkonomi som tilstreber å forbedre levekårene til jordløse, småbønder, urfolk og pastoralister (bønder med buskap) er derfor helt sentral for realiseringen av retten til mat. Økt tilgang til og kontroll over jord er viktig for både

menn og kvinner. Via Campesina og FIAN har i over ett tiår krevd utstrakte landbruksreformer, der blant annet omfordeling av jord, tilgang til markeder, kunnskapsoverføring, kredittordninger og såkornstøttsentralt.

V i d e r e krever vi en politikk som aktivt motarbeider diskriminering av kvinner, ved å sikre at både kvinner

og menn får økt kontroll over jorda. Kvinner i Sør eier kun 2 % av jorda. Når menn dør risikerer kvinner å stå igjen uten jord og noen ganger også uten barna sine. “Jeg ble kastet ut av hjemmet uten å få med noen ting. Jeg har en ti år gammel sønn, men svigerfamilien min forhindrer meg å bo sammen med han. Jeg får bare lov til å treffe han enkelte ganger,” forteller en enke fra Nepal. Arverett for kvinner – både som døtre og som ektefelle – er sentralt for kvinners rett til mat. I tillegg må kvinner kunne eie husdyr og ha mulighet til å dra til markedet for å selge produktene sine.

Helse og informasjon

Lokale helsestasjoner og skoler er viktige arenaer for å forhindre alvorlig under- og feilernæring. I In-

dia finnes det for eksempel nasjonale programmer som skal sikre at barn i alle aldre får minst ett varmt måltid om dagen; først på helsestasjonen, deretter på skolen. På helsestasjonen kan unge jenter, gravide og ammende også

få ernæringstilskudd. I tillegg har helsestasjonene ansvar for vaksiner, råd om kosthold (inkludert amming) og oppfølging av barnas utvikling. På grunn av utstrakt diskriminering, spesielt av daliter og urfolk, finnes det dessverre utallige eksempler på helsestasjoner som ikke tilbyr sine obligatoriske tjenester. I Jalalpur i delstaten Uttar Pradesh er ikke helsestasjonen en gang bygget, til tross for at det finnes midler til å etablere helsestasjoner i landsbyer der det bor flere enn 40 barn.

I desember 2011 besøkte FIAN Sunniva Nordang fra den norske gruppa: – Siden 2007 har de lokale kvinnene sammen med FIAN Uttar Pradesh krevd en lokal helsestasjon, på indisk kalt Anganwadi. Tidligere

India har programmer som skal sikre at barn i alle aldre får minst ett varmt måltid om dagen, og at gravide og ammende også få ernæringstilskudd.

Foto: Elisabeth Ng Langdal

i år dro kvinnene til Lucknow, delstatens hovedstad, for å fremme sitt krav til overordnede myndigheter. Da FIAN første gang oppsøkte dem i 2007 visste de ikke at de hadde krav på en helsestasjon. Et felles krav om helsestasjon har bidratt til at kvinnene har organisert seg og i dag står sterkere sammen. Men nene i landsbyen støtter kvinnes krav om helsestasjon, sier Nordang.

Ikkediskriminering

Kvinner må ha kontroll over egen kropp. Kvinneorganisering og etablering av helsestasjoner er viktig i denne sammenheng. Kvinner må

selv kunne bestemme når de ønsker å bli mødre. Underernærte, gravide, unge jenter bærer en stor risiko både for seg selv og sitt barn. Graviteteten kan i tillegg bidra til ytterligere underernæring, som igjen kan føre til komplikasjoner rundt fødsel.

I fjor foreslo Norge overfor Verden matsikkerhetskomite at alle stater må gjennomgå sine nasjonale lovverk for å sikre at det ikke diskriminerer mellom kjønnene. Det betyr at kvinner og menn skal ha like arverettigheter, like rettigheter til jord-, fiske- og skogressurser og like lønnsbetingelser. Dette er et viktig førstestritt og det skal bli spennende å se hvordan de ulike landene vil rapportere om dette

til neste matsikkerhetskomité i høst. Komiteen understreket videre betydningen av nasjonale statistikker som kan gi et bedre bilde av hvorvidt kvinner og menn likebehandles. Begge deler er svært viktig. Å sikre et bedre lovverk betyr dessverre ikke en automatisk endring i praksis. Likevel er det et viktig skritt på veien. Norske myndigheter kan bidra videre ved å støtte sosiale bevegelser og kvinneorganisasjoner som kan holde sine egne myndigheter ansvarlig, både i forhold til eget lovverk og deres internasjonale menneskerettsforpliktelser.

Kristin Kjøret, FIAN Norge

Jorda som klimasvar

KOMMENTAR

Karbon vi brenner fra fossile olje-, gass og kull, blir flyttet til havene, til landjorda og til atmosfæren. Karbonlagringa i havene kan vi ikke gjøre så mye med, og vi kan frykte at metningsnivået (maksimalt mulig opptak) snart er nådd. Men med gjennomtenkte agronomiske strategier kan vi lagre store mengder karbon i jorda.

Ved å bytte ut industriell, ensidig landbruksdrift med organisk, mangesidig og beitebasert landbruk verden over, kan vi få jorda til å binde mellom 30 og 40 prosent av dagens karbonutslipp. I tillegg til å redusere den delen av utslippene som landbruket i dag står for (12 prosent av samla utslipp ifølge FNs klimapanel¹). Da står vi igjen med i overkant av halvparten av dagens utslipp. Det kan vi håndtere med omlegging av levemåte og teknologisk innovasjon.

Karbonbinding i jord handler først og fremst om det vi ikke ser – om det uendelig mangfoldige, levende og døde organiske materialet som finnes under grastorva i og rundt planterøttene. Dette ut-

1 IPCC

gjør nesten to tredeler av karbonet i vegetasjonen. Det kan stimuleres, og metningsnivået er langt unna for stordelen av verdens landjord.

Ved Rodale Institute i Pennsylvania i USA har det i flere tiår blitt drevet viktig forskingsarbeid om dette. I forsøksfelt drives organisk, mangesidig plantedyrking med kompost og husdyrmøkk som gjødsel, med vekstskifte, dekkvekster og så lite arbeid med jorden som mulig. I disse forsøksfeltene bygger det organiske materialet seg opp år for år. Årlig utgjør veksten av karbon 225 kilo per dekar. I parallelle forsøksfelt med oljebasert landbruk, kunstgjødsel og sprøytemiddel minker mengden organisk materiale, slik det gjør i monokulturelt landbruk verden over. Avlingene er vanligvis omtrent like store med de to driftsmåtene, men vesentlig større i de organisk drevne feltene om det er tørke om sommeren. Forklaringa er at jord med mye organisk materiale er i stand til å lagre mer av vannet i jorda og derfor nyttiggjøre seg det over tid.

Karbon kan fanges og lagres i åkerbruk og plantedyrking, men også i verdens beite- og grasmarker, for

disse utgjør så store areal, nesten to femdelar av verdens isfrie landjord. Med beiting i moderat omfang, uten sårbar overbeiting, vil fastgjødsel og urin fra dyra gjødsle jorda og stimulere planteveksten. I tillegg sprer beitedyra planter og øker artsmangfoldet. Samlet gjør dette at det organiske materialet i beitejorda bygger seg opp.

Drøvtyggende² dyr skiller ut den kraftige klimagassen metan, og det har fått mange miljøforkjempere til å argumentere mot beiting. Men når beitinga skjer innenfor tålegrensa for hvert område, overstiger vanligvis karbonbindinga beitedyra bidrar til, metanutslippa fra dyra med stor margin.

Det blir neppe noe av månelandinga på Mongstad³. Men landbruket kan bli klimaets månelanding, med en mange ganger større karbonfangst, så stor at det viser at vi kan vinne over oppvarmingsproblemene. Det handler om de mange

2 Idisslare

3 Den norske statsministeren Jens Stoltenberg ønsket et renseanlegg for CO₂ ved gasskraftverket på Mongstad i Norge, noe han sammenliknet med månelandingen.

Den unødvendige sulten

Blir boka Den unødvendige sulten årets viktigste debattbok? Det gjenstår å se.

Boka forteller om sultens historie både i Norge og andre land. I det meste av menneskehetens historie har sult ikke vært til å unngå. Slik er det ikke lenger, hevder forfatterne. Det at hver sjuende av våre medmennesker sulter, kommer ikke

av ulykkelige skjebner, overbefolkning, uår eller naturkatastrofer, ikke av at det er for lite mat i verden og ikke av mangel på naturressurser eller kunnskap. Det skyldes politiske valg og prioriteringer. Verden slik den er i dag har det som skal til for at alle mennesker skal få tilstrekkelig mat. Med bakgrunn i den framvoksende, agroøkologiske bevegelsen presenterer forfatterne en landbruks- og matpolitikk for å utrydde sult, for sikre at retten til mat oppfylles for alle mennesker.

små og store tiltakene, forskning, forsøk, iverksetting og endringer i rammevilkår for verdens bønder. Strategier for å drive åkerjord, gressmarker, beitemarker og skogsområde slik at de binder mest mulig karbon vil gi andre gevinster i tillegg, sikrere mattilgang, mer stabil og tørkesterk

matjord, mindre forurensing i grunn og drikkevann og mindre kunstgjødselbruk. Og nye arbeidsplasser.

Så, landbrukets fagorganisasjoner, miljøvennlige politiske parti og miljøorganisasjoner: Få rævva i gir⁴. Skaff dere innsikt, utform poli-
4 Skynda dig

tikk og press gjennom endringer.

Olav Randen, småbruker og skribent

Artikkelen er utdrag fra boka, omtalt nedenfor.

Moderat beiting kan ikke bare hjelpe på å binde karbon, men også å gi jorda gjødsel og næring, i følge Olav Randen. Bildet er fra Finnskogen i Norge.

Foto: Tom Henning Bratlie

Om forfatterne:

Aksel Nærstad er tidligere industriarbeider og har vært partileder i Rød Valgallianse (nå Rødt). For tiden er han seniorrådiver i Utviklingsfondet.

Olav Randen er utdannet sosiolog og har siden 1982 vært bonde, skribent, samfunnsdebattant og forlegger. Han har drevet Nord-Europas høyestliggende forlag (850 moh) siden 1997 – forlaget denne boka er gitt ut på.

Boka koster NOK 280,- og kan bestilles hos FIAN, eller fra www.boksmia.no.

VISSTE DU?

Om kvinner på landsbygden hadde samma tillgång till land, teknologi, finansiella tjänster, utbildning och marknad som männen skulle antalet hungliga människor kunna minskas med 100-150 miljoner, enligt FAO:s senaste mat- och jordbruksrapport (SOFA).

Kortreist eller langreist mat?

Det kan diskuteres hvorvidt det er kortreist eller langreist mat som er mest solidarisk. Kortreist fordi vi ikke bruker opp dyrebar dyrkbar jord i sør til å produsere mat som må fraktes halve jorda rundt for at du og jeg skal spise den. Eller om det er langreist mat som gir oss best samvittighet, fordi vi støtter bøndene i sør, ved å styrke jordbrukseksport og lokale småbønder. Med lavt karbonforbruk i sør vil likevel det totale regnestykke være lavere til tross for lang transport, hevder noen. Dersom du er interessert i å diskutere hvilken av disse innfallsvinklene som er best for å hevde retten til mat kan du ta kontakt med FIAN sekretariatet. De vil gjerne høre dine synspunkt og gi gode innspill om hva FIAN mener er bra for å sikre retten til mat.

I mellomtiden kan du prøve ut disse deilige ret-

tene som er bygget på lokal kortreist mat. «Får i kål» som alltid er populært på høsten når lammene hentes inn fra beite og kålen kan høstes hos din lokale bonde. Til dessert kan du prøve tilslørte «Bond-epiker», en lagdessert basert på eplemos laget av epler fra haven, smuldrete brødrester og pisket krem.

Dersom du heller mot å være solidarisk ved å spise langreist mat kan du prøve Beef Rendang med biff fra Namibia, krydder fra Indonesia og ris fra India. Til dessert kan du nyte vannmelon fra Bangladesh eller mangosorbett, laget av de deiligste mangoer fra Pakistan.

Uansett hvilken innfallsvinkel du velger vil i alle fall du være god og mett etter dette måltidet. Bon appetitt!

Elisabeth Ng Langdal

Fårikål

(For best smak, bruk lam!)

Ingredienser

1 ½ kg fårikålkjøtt

1 ½ kg hodekål

4 ts hel pepper

2 ts salt

3 dl vann

- Del hodekålen i båter.
- Legg kjøtt og kål lagvis i en gryte. Strø salt og pepper mellom lagene. Pepperkornene kan også legges i en pepperholder.
- Hell på vann. Kok opp og la fårikålen trekke på svak varme til kjøttet er mørt (til det løsner fra benet), ca. 2-3 timer.
- Fårikålen serveres med kokte poteter.

Fårikål før koking.

Foto: Tom Henning Bratlie

Denne retten smaker best dagen etterpå, kanskje lurt å lage mye?

Mango-sorbét

Ingredienser

2 store mango

1 sitron (presset)

1 dl mango juice/eple

2 eggehviter

100 gr sukker

- Ha mangoen, den pressede sitronsaften og mangojuicen i en kjøkkenmaskin, og kjør til en jevn mos. Hell

mangopureen over på et fat. Sett den i fryseren i 1 time.

- Ta den ut av fryseren og pisk den glatt. Sett den i fryseren igjen i 45 minutter, eller til den er delvis frossen.

- Eggehvitene piskes stive, pisk resten av sukkeret inn litt etter litt til det blir en stiv marengs.

- Ha den delvis frosne mangopureen i en kjøkkenmaskin, tilsett marengsen, en skje om gangen, mens maskinen går. La maskinen gå til det blir en myk røre.

- Sett blandingen i frysen, la stå i ca. 3 timer, og rør inni mellom så det ikke dannes iskrystaller

Beef Rendang

1 kg ytrefilet i terninger (fra Namibia?)
5 ss matolje
1 kanelstang
3 fedd
3 stjerneanis
3 kardemomme kjerner
1 sitrongress (skåret i 5 cm og banket)
1 kopp tykk kokosmelk
1 kopp vann
2 ts tamarind masse
6 kaffer lime blader
6 ss ristet kokos (ha revet kokos i en tørr wok og rør kontinuerlig til den blir gyllenbrun)
1 ss sukker
Salt etter smak
Krydderblanding:
5 sjalottløk
3 sitrongress (bare den hvite delen)

5 fedd hvitløk
5 cm ingefær
10-12 tørkede chili

- Legg alle ingrediensene til krydderblandingen i kjøkkenmaskinen og hakk til jevn masse.
- Varm oljen i en kjele, tilsett krydderblanding, kanel, nellik, stjerneanis, og kardemomme og stek.
- Tilsett biff og banket sitrongress og rør i 1 minutt.
- Tilsett kokosmelk, tamarind juice, vann og småkoke på middels varme under omrøring til kjøttet er nesten kokt.
- Tilsett kaffer lime blader, ristet kokos, sukker, blande godt med kjøtt.
- Sett kjelen på svak varme, sett på lokket, og la det småkoke i 1 - 1 1/2 time eller til kjøttet er virkelig mørt og saus har tørket opp.
- Tilsett salt etter smak. Hvis den ikke er søt nok, tilsett mer sukker etter smak.
- Serves umiddelbart med kokt ris.

Tilslørte bondepiker

6 faste røde epler
1 dl sukker
1/4 dl eplejuice
1 ts sitronsaft
3-4 ss sukker
1 ts kanel
2 ss usaltet smør
4 dl malt brød/kavring/havrekjeks
3 dl kremfløte
1 ts vaniljesukker

Fremgangsmåte:

- Skrell eplene, del eplene i båter. Kok eplebåtene møre i vann/ juice tilsatt sitronsaft. Smak til med sukker. Rør om slik at eplene blir til mos. Avkjøl.
- Stek brødsmuler/brødblanding med smør sukker og kanel i en stekepanne. Brødblandingen skal ha være gyllenbrun. Avkjøl.
- Pisk kremfløte med vaniljesukker.
- Legg brød, eplemos og krem lagvis i en bolle eller porsjongslass. Det øverste laget skal være krem. Dryss litt av brødblandingen på toppen.

Innhøsting av epler, på Vestlandet (i Norge).

Foto: Elisabeth Ng Langdal

India: Kolleger fra FIAN India samler informasjon på en Fact Finding Mission i 2009.

Foto: Tom Henning Bratlie

Verv og vinn en tur til India!

Har du lyst til å reise til India og møte FIAN-kolleger? Du kan vinne en prosjektreise til India i 2013. For å gjennomføre nye prosjekter med FIAN India, trenger vi flere medlemmer! Større medlemsmasse vil også styrke vår politiske legitimitet, nasjonalt og internasjonalt.

Medlemskap koster kr 250,- (kr 100,- for studenter.)

Fram til filmfestivalen Human Rights Human Wrongs i februar 2013, kan du være med å gi FIAN et løft, og samtidig vinne fine vervepræmier. Alle som verver får en matboks med et jakkemerke i. Bruk (og eventuelt kopier) skjemaene nedenfor, og send dem i posten på gamlemåten.

Vervepremier:

1-5 medl. matboks med jakkemerke

5-10 medl. matboks, T-skjorte og jakkemerke

10-15 medl. matboks, T-skjorte og jakkemerke og kokebok

15+ medl. matboks, med diverse innhold, samt trekning om å bli med på prosjektarbeid i India.
Vinneren må være over 18 år.

[illegible]

Jeg ønsker å bli medlem av FIAN!

Navn:

Adresse:

Postnr/-sted:

Epost:

Telefon:

Signatur:

Jeg ønsker å bli medlem av FIAN!

Navn:

Adresse:

Postnr/-sted:

Epost:

Telefon:

Signatur:

Disse er vervet av:adresse:.....postnr:.....

Send skjemaet i konvolutt, til FIAN Norge, Kirkegata 5, 0153 Oslo. Kun kuponger med signatur blir registrert